

est naturalis cogitatio congrua, sed specialis excitatio et directio Dei, per quam dirigit gressus hominis, et hanc dicit esse *medicinam quæ cælitus venit, et gratiam claram, t in Christo manifestam*; cum ergo addit, *per hanc gratiam manifestari bonum quod latebat, et suave fieri quod non delectabat*, loquitur de bono sanctitatis et justitiæ coram Deo, et de suavitate quam efficit charitas, ac subinde de manifestatione per sanctam cogitationem divinitus infusam, et ad fidem pertinentem. De qua evidentius loquitur in dicta quæst. 2 ad Simplicianum, cum ibi expresse declaret loqui de cogitatione *qua voluntas hominis moveatur ad fidem*. Præterquam quod in tota illa quæstione præcipue agit de gratuita Dei electione et vocatione, et de initio fidei ante omne meritum, ut ipse etiam affirmat libro de Prædestinatione Sanctorum, cap. 4; unde etiam in eadem quæstione ostendit nullum posse esse meritum ante sanctam cogitationem ad fidem inducentem: de hac ergo loquitur in ea quæstione, quoties de prima sancta cogitatione loquitur, et de illa dicit quod gratia Dei inspiratur, et quod per eam ad Deum proficimus, quibus modis solet ab Augustino vera et interna gratia supernaturaliter indita declarari.

5. *Expediuntur adducta in num. 4.* — Atque eodem modo exponendæ sunt aliæ locutiones quibus absolute dicitur omnis cogitatio a Deo proficisci. Quanquam si sermo sit ita generalis, ut est in verbis Gennadii, possit recte intelligi cum partitione accommoda; nam omnis quidem cogitatio bona a Deo est; tamen ea quæ naturalis tantum est, procedit a Deo ut auctore naturæ, per generalem concursum et providentiam; quæ autem est vera gratia, altiori modo et magis liberali a Deo existit, et ad altioris sanctitatem ex se ordinatur, et ideo simpliciter divina et sancta vocatur. Quo modo interdum D. Thomas explicat Scripturam dicentem hominem nihil boni posse facere sine Deo, sub eadem distinctione, ut si bonum sit naturale, non fiat sine Deo generaliter concurrente; si vero sit altius bonum, non fiat sine Deo per gratiam operante, ut latius capite sequenti videbimus. Ordinarie vero loquuntur Patres de cogitatione data homini a Deo ultra communem concursum naturæ, et de illa loquitur aperte Augustinus in citato sermone 171, ut patet ex verbis antecedentibus, et ex proprietate illorum verborum: *Quidquid boni cogitaverit homo subito corde percussus, utique per internam inspirationem ab Spiritu Sancto infusam.*

6. *Ad Fulgentium et Prosperum.* — Et de hac etiam loquitur manifeste Fulgentius, ut patet, quia loquitur de sancta cogitatione qua per fidem incipimus liberari a peccato, vel ad illius remissionem obtinendam disponi. Et hoc modo ait in cap. 12: *Per gratuitam gratiam Christi datum esse humano generi, ut etiam cogitationis sanctæ, amissa pridem in homine primo, per hominem secundum reciperetur facultas.* Hæc autem facultas non est naturale lumen intellectus, neque objectum extrinsecum occurrens, quod possit honestam cogitationem excitare, nam hæc non fuerunt amissa per peccatum: est ergo fides, vel quoad habitum, vel quoad auxilium, quod illam in nobis inchoat. Denique eodem sensu loquitur Prosper, nam illa cognitio vel scientia, de qua Prosper et alia testimonia ibi citata loquuntur, et per Christum dari dicunt, non est cognitio mere naturalis, sed divinitus infusa, quæ est fidei, vel quæ dat fidei initium, ut aperte sumitur ex Prospero contra Collator., cap. 29, et Fulgentio, lib. de Incarnat. et Grat., c. 26 et 27, in principio.

7. *Expediuntur tandem adducta num. 5.* — Et hinc etiam constat cætera testimonia, quæ in ultima objectione proponebantur, recte intelligi de hac eadem cogitatione ad fidem pertinente, nam illa maxime per Christum datur. Non nego tamen quamcumque bonam cogitationem, etiam naturalem, dari propter merita Christi, si aliquo modo ad vitam æternam conducat, sive per se, sive per accidens removendo prohibens, seu impediendo peccatum, quia talis cogitatio in prædestinatis est effectus prædestinationis, in reprobis vero potest esse effectus generalis providentiæ supernaturalis, et ideo etiam est effectus prædestinationis Christi, juxta ea quæ dixi 1 part., lib. 3 de Prædestinat., et 1 tom. 3 partis, dispntat. 41. Neque inde sequitur talem cogitationem esse proprium auxilium gratiæ, quia Christus Dominus non solum meruit nobis propria dona gratiæ, sed etiam dona naturæ, prout ad spiritualem salutem conferre quoquo modo possunt, ut eisdem locis tractavi.

CAPUT XIX.

PROPONITUR UNIVERSALIS OBJECTIO EX PATRIBUS
ASSERENTIBUS NULLUM OPUS BONUM POSSE FIERI
SINE GRATIA.

1. *Collectio ratiocinationis, quod ad singula opera moralia non requiratur gratia.* — Hactenus nostram sententiam stabilivimus, et per

cæteras sententias discurrendo, quasi a sufficienti partium enumeratione ejusdem probationem hunc fere in modum conclusimus: Ad singula opera bona moralia ordinis naturalis, non est necessaria gratia, quæ sit peculiaris motio, vel determinans voluntatem, vel dans illi físicas vires necessarias ad talem actum, vel quæ sit perfectior aut excellentior cogitatio, quam per lumen naturale intellectus mediis sensibus per communem cursum causarum et objectorum naturalium possit excitari cum generali concursu; neque est cogitatio congrua, quæ ratione solius congruitatis sit vera gratia supernaturalis, aut verum auxilium gratiæ; ergo nulla gratia vera est simpliciter necessaria ad quemlibet hujusmodi actum. Et procedendo in hoc discursu, ad propria fundamenta singularum opinionum responsum est. Nunc ad alia quæ omnibus opinionibus communia sunt, superest respondendum. Et in hoc capite duplicis generis testimonia afferemus, eisque capite vigesimo et vigesimo-primo satisficiemus; tum in 22 rationes expendemus.

2. *Primum genus testimoniorum pro adversariis, probantium quodvis opus morale fieri non posse absque gratia speciali.* — *Ex Scriptura.* — *Ex Concilio Arausicano et summis Pontificibus.* — Primo ergo afferri solent testimonia Scripturarum, Conciliorum definitiones, et sanctorum Patrum testimonia. Ex Scriptura vero afferuntur vulgaria loca, in quibus dicitur nihil nos posse sine gratia, ut Joann. 15: *Sine me nihil potestis facere*; et ad Philip. 1: *Confidens hoc ipsum, quoniam qui cepit in vobis opus bonum, ipse perficiet*; et cap. 2: *Deus est qui operatur in vobis velle et perficere.* Ad Ephes. 2: *Creati in operibus bonis.* Jacob. 1: *Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est.* Omnis autem actus undique studiosus inter hæc dona computatur. Definitiones autem Conciliorum præcipue sunt Concilii Arausicani, dicentis cap. 9: *Divini est muneris cum et recte cogitamus, et pedes nostros a falsitate et injustitia tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, operatur.* Et cap. 18: *Debetur merces bonis operibus si fiant, sed gratia præcedit, ut fiant.* Et 20: *Multa in homine bona sunt, quæ non facit homo, nulla vero facit homo bona, quæ non Deus præstet, ut faciat homo.* Et cap. 25: *Hoc salubriter confitemur et credimus, quod in omni opere bono nos non incipimus.* Huc etiam spectat quod dixit Innocent., Epistol. 26 ad Concilium Carthag.: *Voluntati liberæ non nisi adjutorium Dei esse nectendum, eamque nihil posse cælestibus præsidii destitutam.* Et Cælestin., Epistol. 1 ad Episcop. Galliæ, cap. 7, *sine cælesti auxilio nihil boni nos posse*, ait, et quod nemo nisi per gratiam libero bene utatur arbitrio, quod refert ex Innoc. supra, et alia ex Zosimo, et Concilio Africano in cap. 8.

3. *Ex Augustino et Hieronymo.* — Quæ sententiæ et similes frequentissimæ sunt apud Augustinum; imo ab eo sumptæ sunt, ut videre licet lib. 2 contra duas Epistol. Pelag., cap. 8; de Spirit. et Litter., cap. 28; epistol. 106, ubi adeo necessariam dicit esse gratiam ad singula opera, *ut propterea dixerit Paulus: Non ego, sed gratia Dei mecum, quia nihil boni ageret, si gratia eum non juvaret.* Et epistol. 107, circa med. et circa finem, ait gratiam non tollere liberum arbitrium, sed potius per eam, *ad bona eligenda fieri liberum.* Unde serm. 13 de verbis Apostoli: *Adjutorium, ait, Spiritus Sancti prorsus si defuerit, nihil boni agere poteris.* Similia multa habet lib. 4 contr. Julian., cap. 3, ubi inter alia docet ante gratiam nihil boni in homine reperiri. Et quod gravius est, lib. de Hæres., cap. 28, et in libr. de Gestis Concilii Palæstini contra Pelagian. sæpe, et præsertim in ultimo capite, et in epistol. 106 et 107, et aliis locis maxime probat resolutionem Orientalium Patrum, qua damnarunt negantes gratiam Dei ad singula opera esse necessariam. Cui resolutioni concordat Hieronymus, libro contra Pelagium, versus finem, contra Pelagium dicens: *Qua sententiæ temeritate auferis omne Dei præsidium, dum gratiam ejus non ad singula refers opera, sed ad conditionis, ac legis, et liberi arbitrii potestatem.* Multaque habet similia in epistol. ad Ctesiphontem. Et his etiam consenserunt alii Patres, horum vestigia secuti.

4. *Ex Prospero.* — Et imprimis Prosper, Epistol. ad Ruffin., ait liberum arbitrium hominis non renati, id est, nondum per gratiam sanatum, sibi que permissum, non nisi in suam perniciem moveri. Et ad 3 objectionem Gallor. ait: *Sicut bona opera ad inspiratorem eorum Deum, ita mala ad eos sunt referenda, qui peccant.* Et lib. contra Collator. hoc præsertim conatur ostendere, initium omnis bonæ voluntatis esse ex Deo. Unde in cap. 3 sentit non posse hominem bonum aliquid facere: *Nisi prius per divinam illuminationem bonorum conatum acceperit facultatem*; et in c. 19: *In natura humana post peccatum, ait, quid remansit, nisi quod ad temporalem pertinet vi-*

tam, quæ tota est damnationis et pœnæ? Unde in cap. 22 addit: *Nihil boni operis ex mortuis, nihil justitiæ procedit ex impiis, tota ipsorum salus gratia est.* Ideoque contra Casianum subjungit: *Quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus instruit bonis, et propriis vult justificare principis?* Quibus verbis tacite infert Prosper, si aliquid bonum opus fieri potest sine gratia, justificationem fieri vel inchoari propriis naturæ principis, et addit: *Quasi ullus sit bonæ voluntatis motus, nisi quem creaverit diffusæ per Spiritum Sanctum charitatis afflatus;* et cap. 28 reprehendit dicentes *sine ullo opere gratiæ naturaliter omni animæ semina inesse virtutum, quia de istis seminibus volunt ostendere, quædam germina præcedentium Dei gratiam pullulare meritorum.* Si autem virtutum semina naturaliter non insunt homini, profecto neque aliquid opus potest a sola natura proficisci.

5. *Ex Fulgentio.* — In eandem sententiam Fulgentius, de Incarnat. et Grat., cap. 16: *Quomodo (inquit) de possibilitate solius liberi arbitrii (si non præveniatur a gratia Dei) quantumcumque sibi bonæ voluntatis exordium repromittit?* Et capit. 19, liberum arbitrium dicit, quamdiu per gratiam non liberatur, captivum esse, et servum peccati, et subinfert: *Quamdiu est peccati servus, non nisi ad serviendum peccato reperitur idoneus;* et infra addit: *Nemo potest habere bonam voluntatem motu proprio, nisi mens ipsa, id est, interior homo noster renovetur ac reformetur ex Deo.* Idem sensit Petrus Diacon., de Incarnat. et Grat., cap. 6, dicens *sine gratia posse hominem cogitare, et velle humana, non tamen divina;* et infra addit *fidem esse omnium bonorum fundamentum et originem;* et cap. 8, ait: *In bonis quibusque voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.* Idem Paul. Oros., in dialog. de Liber., art. 6. Addo Cyrillum Alexand., lib. 9 in Joannem, cap. 45, dicentem: *Impossibile est quidquam boni a nolis peragi, nisi gratia Spiritus munitis.*

6. *Ex Anselmo.* — Anselmus etiam, lib. de Concord., part. 3, colum. 4, dicit: *Cum omnia subjaceant dispositioni Dei, quidquid contingit homini, quod adjuvat liberum arbitrium, ad accipiendum vel servandum hanc de qua loquimur rectitudinem, suæ gratiæ imputandum est.* Et in fine illius partis ait voluntatem hominis, per Adæ peccatum ita deseruisse affectionem justitiæ, et captivam factam esse affectionis proprii commodi, ut nihil possit ex se

velle, nisi ex illa affectione, ac proinde non possit opus aliquod honestum sine gratia facere, nam ad opus honestum necessarium est velle rectitudinem propter seipsam, quod non potest talis voluntas sine gratia. In eandem sententiam subscribit Bernard., lib. de Grat. et liber. arbitr., ubi, cum dixit: *Velle inest nobis ex libero arbitrio,* adjungit: *Non dico velle bonum aut velle malum, sed tantum velle: velle enim bonum profectus est, velle malum defectus, velle vero simpliciter ipsum est quod vel proficit, vel deficit.* Porro ipsum ut esset, creans gratia fecit; ut proficiat, salvans gratia facit; ut deficiat, ipsum se dejicit. Itaque liberum arbitrium nos facit volentes, gratia benevolos. *Ex ipso nobis est velle, ex ipsa bonum velle.* Quod latius prosequitur, et iterum concludit: *A Deo igitur velle, quomodo et timere, quomodo et amare accepimus in conditione naturæ, ut essemus aliqua creatura. Velle autem bonum, quomodo et timere Deum, et amare Deum accepimus in visitatione gratiæ, ut simus Dei creatura.* Et in serm. 1 de Annuntiat.: *Necesse est (ait) primum omnium credere, quod remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei; deinde quod nihil prorsus habere possis operis boni, nisi et hoc dederit ipse;* et infra: *De operibus bonis certum omnino est quod nemo hæc habeat a se ipso.* Et affert difficilem probationem, quam statim proponam. Denique Joannes Maxentius, in prima Fidei Catholice professione, in fine, sic inquit: *Liberum arbitrium naturale ad nihil aliud valere credimus, nisi ad discernenda tantum et desideranda carnalia, seu sæcularia, quæ non apud Deum, sed apud homines possunt fortassis videri gloriosa. Ad ea vero quæ ad vitam æternam pertinent, nec cogitare, nec velle, nec desiderare, nec perficere posse, nisi per infusionem et inoperationem intrinsecus Spiritus Sancti.* Et ideo, in responsione ad Hormisiam Papam, impugnans Semipelagianos, præcipue Faustum, sentit ante fidem non posse in nobis præcedere aliquid bonum opus quod sit a natura. His addi potest Isidorus, lib. de Differentiis spiritualibus, cap. 27, ubi etiam dicit initium boni operis semper esse ex gratia. Idem latius lib. 2 Sententiarum, cap. 5.

7. *Secundum Genus testimoniorum pro iisdem adversariis, probantium per vires arbitrii non nisi peccatum fieri.* — Ultimo, ne aliquis has Patrum sententias ad aliquid speciale genus boni limitare velit, ut hoc modo non omne opus bonum morale sub illis concludatur, addimus alias, in quibus expresse Patres exclu-

dunt omne opus morale ab illo genere operum, quæ a solo libero arbitrio sine gratia fieri possunt. Affirmant enim nihil nisi peccatum ab arbitrio humano suis viribus relicto fieri posse; ergo excludunt omne opus bonum, eujuscumque ordinis vel generis sit. Consequentia evidens est, quia nullum opus potest esse peccatum, et esse opus bonum eujuscumque generis vel ordinis. Nam bonum ex integra causa, et malum ex quocumque defectu: ergo si omne opus, solis viribus arbitrii factum, est peccatum, nullum opus bonum eujuscumque ordinis, ab eo factum, solis viribus, sine auxilio gratiæ, potest esse bonum. Ergo e converso ad quodcumque bonum opus efficiendum indiget auxilio gratiæ.

8. *Ex Concilio Arausicano.* — Probatur ergo antecedens, primo, ex Concilio Arausico., c. 22, dicente: *Nemo habet de suo, nisi mendacium et peccatum.* Estque sententia 323 apud Prosperum, in libr. Sententiarum Augustini, et desumpta creditur, vel ex tract. 5 in Joan., ubi Augustinus ait: *Tunc ea quæ dicimus, et nobis et vobis utilia sunt, quando ab ipso Domino sunt. Quæ autem ab homine sunt, mendacia sunt. Sicut ipse Dominus dixit: Qui loquitur mendacium, de suo loquitur; nemo habet de suo, nisi mendacium et peccatum. Si quid autem homo habet veritatis atque justitiæ, ab illo fonte est, ad quem debemus sitire in hac eremo.* Vel ex prologo librorum de Doctrina Christiana in fine, ubi ait: *Nemo debet aliquid habere quasi suum proprium, nisi forte mendacium; nam esse verum ab illo est qui ait: Ego veritas.* Sic etiam dixit idem Augustinus in expositione Psalm. 142, in principio: *Rectus eris, quando quod male feceris, tibi, quod bene feceris, Deo imputaveris;* et infra: *Ad me enim cum respicio, nihil aliud mecum quam peccatum invenio.* Idem sermon. 13 de Verbis Apost., cap. 10: *Nisi ille regat, cadis, nisi ille regat, jaces;* et cap. 11, agens de adjutorio Dei, ait: *Prorsus si defuerit, nihil boni agere poteris. Agis quidem illo non adjuvante libera voluntate, sed male. Ad hoc idonea est voluntas tua, quæ vocatur libera, et male agendo fit damnabilis ancilla. Cum dico tibi: Sine adjutorio Dei nihil agis, nihil boni dico, nam ad male agendum habes sine adjutorio Dei liberam voluntatem;* et epistol. 89, quæst. 2: *Valet liberum arbitrium ad opera bona, si divinitus adjuvetur. Desertum vero dicino adjutorio, qualibet scientia legis excellat, nullo modo habebit justitiæ soliditatem, sed inflationem impiæ superbiæ.* Et Epistol. 106 improbat Pelagium, eo quod di-

ceret potestatem voluntatis aliquantum ad non peccandum valere. *Quod si ita est* (inquit), *nullus locus adjutorio gratiæ reservatur, sine qua nos dicimus ad non peccandum nihil voluntatis arbitrium valere.* Denique lib. 2 de Peccat. mer. et remiss., cap. 18, tradens adæquatam divisionem voluntatis in bonam et malam, dicit bonam semper esse Deo tribuendam, et solam malam propriæ libertati.

9. *Ex eodem Prospero.* — Eodem modo hanc rem explicarunt Prosper, dicta sentent. 323, et epistol. ad Ruffin., circa medium: *Multa laudabilia atque miranda possunt in homine reperiri, quæ sine charitatis medullis habent quædam pietatis similitudinem, sed non habent veritatem.* Et in fine, agens de libero arbitrio impiorum: *Quod, inquit, cum solum esset, sibi que permissum, non nisi in suam perniciem movebatur, ipsum enim se excacaverat, et ipsum se illuminare non poterat. Nunc autem* (id est, post justificationem) *idem arbitrium conversum est, et non eversum, datumque est ei aliter sapere, aliter agere, etc.* Et ad 3 objectionem Gallorum, tantum duo genera operum distinguit, bonorum et malorum, et bona ad inspiratorem eorum Deum, mala ad eos qui peccant, dicit esse referenda. Similiter Fulgentius, dicto lib. de Incarnat. et Grat., c. 19: *Homo, quamdiu est peccati servus, non nisi ad serviendum peccato reperitur idoneus.* Et similiter Bernard., dicto serm. 4 de Annuntiat.: *Certum est, ait, ad suam originem universa, quantum in eis est, tendere, et in eam semper partem esse procliviora; sic et nos, qui de nihilo creati sumus, constat, quia si nobis ipsis relinquimur, in peccatum semper (quod nihil est) declinamus.*

10. Simili modo Anselmus, dicto lib. de Concordia, in 3 ejus parte, circa finem, voluntatem dixit sibi relictam semper operari ex affectu commodi, potius quam ex affectu justitiæ. Et quamvis ibi dicat affectionem commodi non esse semper malam, intelligit quidem ex specie sua esse indifferentem. Et ita in individuo, si non operetur aliquo modo ex affectu justitiæ, saltem ut imperante, vel ordinante affectum commodi, semper erit mala, quia juxta veriorum sententiam non datur opus perfecte humanum, et liberum indifferens in individuo, et præsertim secundum partitionem Augustini dicto lib. de Peccat. mer., c. 18. Unde etiam Maxentius supra, libero arbitrio sibi permissa sola opera carnalia tribuit, quibus solum opponit opera quæ ad vitam æternam pertinent, id est, quæ a gratia fiunt,

sentiens illa sola esse bona, nam certe carnalia et sæcularia opera non sunt bona. Præterea D. Gregor., lib. 22 Moral., cap. 10, alias 3, in fine, de sanctis viris sic loquitur: *Quidquid sibi mali inesse cogitant, de mortali propagine sentiunt meritum; quidquid vero in se boni inspiciunt, immortalis gratiæ agnoscunt donum, etc.* Nec inter hæc duo medium constituit. Richard. autem Victorin., tract. 1 de statu interioris hominis, p. 1, c. 33, tria genera operum distinguere videtur, scilicet, bonum, quod est ad meritum; et malum, quod est ad reatum; et aliud, quod neque est ad meritum, neque ad reatum, quod ipse vocat commodum, et posset etiam vocari indifferens. Et ita non videtur agnovisse bona opera moralia, quæ solo arbitrio fieri possint, nam ea quæ sunt ad meritum, expresse dicit non posse fieri sine gratia.

CAPUT XX.

PATRUM TESTIMONIA QUÆ OMNIA BONA OPERA GRATIÆ TRIBUUNT, EXPONUNTUR.

1. *Ad prædicta testimonia generalis responsio, quod solum contra Pelagium militent, a quo longe abest nostra sententia.* — Ut vero apertissime constet hæc omnia testimonia nihil nostræ, vel potius communi et antiquæ sententiæ officere, præ oculis habendum est illa omnia dicta esse contra Pelagium, ut ex dictis in proleg. 6, circa Conciliorum et Patrum testimonia, constat, et ex sequentibus fiet etiam manifestum. Ostensum autem a nobis est sententiam Theologorum, quod aliquod bonum opus morale fieri possit viribus liberi arbitrii sine gratia, nihil commercii habere cum errore Pelagii. Imo etiam monstravimus id fuisse a Pio V et Gregorio XIII virtute declaratum; dum enim propositiones Baii 23, 36 et alias, in quibus notam illam illi sententiæ inurere tentavit, omnino reprobarunt, atque damnarunt, satis clare significarunt neque sententiam, quam defendimus, ad Pelagium pertinere, neque sanctorum Patrum mentem fuisse aliquid contra eam docere. Et magna quidem ratione; nam cum, post illas Patrum sententias ac definitiones, ab scholasticis Doctoribus, sanctitate et sapientia insignibus, sententia illa communi fere consensu recepta, et tot sæculis ab Ecclesia non solum tolerata, sed etiam longe probabilior existimata fuerit, verisimile non est aut ad Pelagium accedere, aut a Patribus discordare. Hæc enim duo in

hac materia conjunctissima sunt; et ideo qui putant illa testimonia nostræ sententiæ esse contraria, consequenter putant nostram sententiam Pelagii errorem involvere, quod Pontifices saltem ut scandalosum et temerarium damnant. Et e converso, quam certum est nostram sententiam esse omnino tutam, et ab illo errore liberam, tam est certum illa testimonia frustra contra eam coacervari.

2. *Ad testimonia primi generis superiori capite a n. 2 adducta, responsio D. Thomæ.* — Ad priorem ergo partem testimoniorum, paucis quidem verbis respondet D. Thomas, quæst. 24 de Veritate, art. 14, ad argumenta secundo loco proposita, dicens: *Ad ea quæ sunt in contrarium, patet solutio, quia vel procedunt de bono meritorio, vel ostendunt quod sine operatione Dei homo nullum bonum facere potest.* Quæ verba duas reponsiones continent, vel unam bimembrem; nam testimonia illa vel loquuntur de opere bono generaliter, et sine ulla determinatione seu limitatione, et sic non possunt omnia intelligi de gratia proprie dicta, nec de Deo auctore gratiæ, sed abstracte etiam et generatim: quia omne opus bonum in Deum tanquam in principalem auctorem, provisorem et cooperatorem refundi debet, sed non omne opus bonum eodem modo. Nam si bonum opus sit pure ac præcise ordinis naturalis, est a Deo ut auctore naturæ, et ab ejus gratuita providentia et influentia, et ita est a gratia generatim seu large dicta, hoc est (ut Sancti loquuntur), a gratia condente, non a gratia salvante. Si vero opus bonum sit altiorem ordinis, seu attingat aliquo modo finem supernaturalem, vel ab ipsomet operante ad illum ordinetur, tunc non fit sine proprio auxilio gratiæ salvantis, proceditque a Deo, ut auctore principali gratiæ, et a Christo, ut redemptore vel justificatore.

3. *Quæ licet in se vera, non tamen omnibus testimoniis satisfacit.* — Responsionis D. Thomæ pars restrictior eligitur, quod prædicta testimonia procedant de opere modo aliquo supernaturali. — Quæ doctrina verissima est, quam aliis etiam locis insinavit D. Thomas, ut Joann. 13, lect. 1, et 1. 2, quæstione 109, articulo 1, ad 1, et in 2, distinct. 28. Ut tamen notavit Conrad. 1. 2, quæstione 107, articulo secundo, circa argumentum *Sed contra*, non potest hæc responsio ad omnia testimonia accommodari, quia licet nonnulla possint abstracte et generatim intelligi de divina influentia, præscindendo a naturali vel gratuita, et a gratia proprie vel large sumpta; nihilominus in multis

clarum est sermonem esse de gratia propria, et salvante seu auxiliante per Christum. Imo frequentius ac fere semper loquuntur Patres de proprio influxu et auxilio gratiæ in locis citatis, ut attingendo singula statim patebit. Ideoque Doctores communiter aliam partem responsionis D. Thomæ secuti sunt, ut Sancti in locis allegatis, non de quocumque actu bono, sed cum aliqua determinatione restringente actum ad habentem vel participantem aliquo modo bonitatem supernaturalem, locuti sint. Ita Cajetan., dicta quæstione 109, artic. 2, dub. 3, et ibid. Conrad.; Soto lib. de Natur. et Grat., capite 21; Veg., opuscul. de Justification., quæst. 12; Ruard., articulo 7 de Justification., § *Et quia articulus*; Roffen., articulo 36, § *Augustinus plane*; et Osius in Confess., capit. 73, parum a princ.; Dried., libr. 1 de Grat. et liber. arbitr., tract. 2, capit. 2, part. 2, in principio; Stapleton, libr. 2 de Corrupt. naturæ, capit. 12 et 13. At vero isti auctores variis modis explicant limitationem hanc vel quasi specificationem bonorum actuum, de quibus Sancti loquuntur, cum gratiæ auxilium ad illos efficiendos requirunt; et non omnes possunt ad omnia testimonia applicari, nisi vel ad eundem sensum reducantur, vel non singuli modi ad omnia testimonia applicentur, nam id fieri non poterit, sed singula singulis juxta illorum exigentiam. Quod breviter ostendemus per singula verba Doctorum discurrendo.

4. *Modum illum supernaturalem explicant aliqui ut sit opus meritorium. Suadetur explicatio.* — Primus ergo modus explicandi dicta testimonia, est ut loquatur de opere meritorio. Ita D. Thomas locis citatis, quem sequuntur Conrad. et alii moderni expositores, et Stapleton., dicto capit. 10, ex parte; Almain., tractat. 1 Moral., capite 16, in fine; et Torrens. in Confess. August., lib. 2, cap. 3, § 10. Potestque sumi ex Cœlestino Papa, epistol. ad Episcop. Galliæ, capite octavo, dicente: *Quod omnia studia et omne opera ac merita Sanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda sunt, quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo quod ipse donaverit.* In qua sententia aperte sermo est de operibus quæ ita Deo placent, ut sint etiam sancta merita. Et id illius probationem inducitur altera sententia Zosimi Papæ in epistola ad totius orbis Episcopos: *Nos autem instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur) ad Fratrum et Coepiscoporum nostrorum conscientias universa retulimus.* Quæ verba Patres Africani

venerati sunt valde, et ideo sic dicta fuisse intellexerunt, ut ibidem refertur, *quia præparatur voluntas a Domino, et ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium*, ubi aperte loquuntur Patres Africani de operibus procedentibus a fide, et a gratia interna superioris ordinis, quam iidem Patres vocant *subministrationem Spiritus, et occultam misericordiam*, epist. 95 ad Innocent.

5. *Suadetur amplius.* — Unde subjungunt in priori loco probationem ex illo Roman. 8: *Quotquot spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei. Ut nec nostrum (aiunt) deesse sentiamus arbitrium, et in bonis quibusque voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.* In qua verborum serie imprimis manifestum est, in illorum fine vocari absolute bonos voluntatis motus, qui in principio dicti fuerunt bona studia, et merita Sanctorum, ad quæ *Deus præparat voluntates suorum tangendo corda fidelium.* Deinde pondero particulam illam *Fidelium*, quia per illam indicatur tantum de illorum bonis operibus similes sententias esse intelligendas. Non quia in infidelibus nulla possint esse bona opera, sed quia non sunt in illis bona merita. Quod apertius explicatur in eadem epistola Cœlestini, c. 12, his verbis: *His Ecclesiasticis regulis, et ex divina sumptis auctoritate documentis, ita adjuvante Domino confirmati sumus, ut omnium bonorum affectuum, atque operum, et omnium studiorum, omniumque virtutum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum fateamur auctorem.* In quibus verbis supponitur quidem, etiam ante initium fidei posse esse aliquos bonos voluntatis affectus et opera, alias non fuisset necessaria illa restrictio *ab initio fidei*, et nihilominus de his quæ sunt ab initio fidei, dicitur Deus speciali modo auctor, utique ut est auctor gratiæ et donorum supernaturalium. Quia videlicet illi tantum boni affectus et opera, quæ sunt ab initio fidei, sunt meritoria. Unde subjungitur: *Et non dubitemus ab ipsius gratia omnia hominis merita præveniri, per quam fit ut aliquid boni, et velle incipiamus et facere.* Ubi etiam constat idem vocari simpliciter bonum, quod vocatum fuerat meritum.

6. *De quo merito intelligatur dicta explicatio.* — *Qui restringant ad meritum de condigno.* — *Id probari videtur ex Augustino.* — Hæc autem interpretatio intelligi potest, vel de rigoroso merito de condigno, vel generatim de quovis merito perfecto vel imperfecto, seu de congruo